

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ІСНУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Меліхова О.Ю., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У статті досліджуються організаційно-правові форми існування юридичної науки в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, проведено їх аналіз, надано загальну характеристику, а також визначається їх сучасний потенціал та перспективи.

Ключеві слова: громадська організація, науково-дослідна установа, регулювання, форма, юридична наука.

Мелихова О.Ю. ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ СУЩЕСТВОВАНИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ В УКРАИНЕ КАК ОБЪЕКТА АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье исследуются организационно-правовые формы существования юридической науки в Украине как объекта административно-правового регулирования, проведен их анализ, осуществлена общая характеристика, а также определяется их современный потенциал и перспективы.

Ключевые слова: общественная организация, научно-исследовательское учреждение, регулирование, форма, юридическая наука.

Melikhova O.Y. ORGANIZATIONAL-LEGAL FORMS OF JURISPRUDENCE IN UKRAINE AS OBJECT OF ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In article organizational-legal forms of jurisprudence in Ukraine as object of administrative-legal regulation are investigated, their analysis and the general characteristic are carried out, and their modern potential and prospects is defined.

Key words: public organization, research establishment, regulation, the form, jurisprudence.

Актуальність теми обумовлена тим, що Україна стоїть на шляху побудови правової держави, остаточного запровадження інститутів ринкової економіки, створення якісно нового суспільства, зорієнтованого на пріоритет загальнолюдських цінностей, модифікацію та модернізацію функціонального призначення державних органів, запровадження так званих «партнерських» взаємовідносин особи і органів держави, що особливо актуалізується у світі інтеграції України до європейської спільноти. Досягти позитивних результатів відповідних державотворчих та правотворчих процесів є можливим у разі дотримання принципу науковості, наявності ґрунтовних напрацювань у сфері юридичної науки. Враховуючи місце і роль юридичної науки в суспільному житті, окрему увагу необхідно приділити дослідженню організаційно-правових форм існування юридичної науки в Україні.

Варто зазначити, що на доктринальному рівні відсутні комплексні дослідження організаційно-правових форм існування юридичної науки в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, хоча можна відзначити ряд публікацій (переважно публіцистичного характеру) присвячених характеристиці деяких різновидів організаційно-правових форм існування юридичної науки. У правовій публіцистиці можна виділити ряд праць, присвячених дослідженню потенціалу Національної академії правових наук України (наприклад, праці В. Тація, В. Медведчука, О. Скрипнюка, В. Андрейцева та ін.), науково-дослідним установам юридичного профілю (О. Копиленко, А. Павлов), громадським правничим професійним організаціям (Т. Коломоєць, М. Віхляєв) тощо.

Мета даного дослідження полягає в тому, щоб на підставі опрацювання різноманітних наукових, навчальних та публіцистичних джерел визначити організаційно-правові форми існування юридичної науки в Україні, здійснити їх класифікаційний розподіл та надати їх адміністративно-правову характеристику.

Особливою організаційно-правовою формою існування юридичної науки в Україні є Національна академія правових наук України як державна галузева академія наук. На сьогоднішній день Національна академія правових наук України – це державна наукова організація, яка проводить фундаментальні дослідження, координує, організує та проводить прикладні дослідження в галузі держави і права (п.1 Статуту) [1]. Національна академія правових наук України діє на підставі Статуту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 лютого 2000 року. Специфіка її місця і ролі відносно інших організаційно-правових форм існування юридичної науки в Україні обумовлена, перш за все, її особливими завданнями, серед яких: комплексний розвиток правової науки, координація, організація, проведення функціональних та прикладних досліджень у галузі держави і права; виконання

замовлення органів державної влади стосовно розроблення засад наукової та правової політики, проведення наукової експертизи законів та інших нормативно-правових актів; консолідація інтелектуального потенціалу наукових працівників науково-дослідних установ та професорсько-викладацького складу навчальних закладів юридичного профілю; сприяння інтеграції академічної науки та вузівської правової науки; наукове забезпечення правотворчої діяльності органів державної влади, вивчення та узагальнення механізмів реалізації актів законодавства; визначення пріоритетних напрямків побудови правової держави; наукове забезпечення проведення правової та адміністративної реформ; підготовка практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; підготовка наукових кадрів та підвищення їх кваліфікації; сприяння поширенню правової інформації, формуванню правосвідомості громадян, розвитку юридичної освіти; узагальнення світового досвіду правового регулювання суспільних відносин; підтримка талановитих учених, сприяння науковій творчості молоді в галузі держави і права; пропаганда досягнень правової науки і сприяння поширенню наукових знань у галузі держави і права (п.2 Статуту).

Окремою організаційно-правовою формою існування юридичної науки є науково-дослідні установи юридичного профілю. Провідною науково-дослідною установою юридичного профілю в Україні є Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. Згідно із своїм Статутом Інститут здійснює фундаментальні теоретико-методологічні та прикладні дослідження актуальних проблем державно-правового будівництва в Україні; координує фундаментальні наукові розробки відповідних проблем; готує кадри вищої кваліфікації – докторів і кандидатів юридичних наук; проводить наукові і науково-практичні конференції; видає юридичну літературу; надає експертну та науково-консультативну допомогу Верховній Раді України, Секретаріату Президента України, Кабінету Міністрів України, судовим органам, Генеральній прокуратурі України, іншим органам державної влади та органам місцевого самоврядування [2].

Інститут законодавства Верховної Ради України, як організаційно-правова форма юридичної науки, є базовою установою науково-правового забезпечення законодавчої діяльності Верховної Ради України. Положення про Інститут законодавства затверджене розпорядженням Голови Верховної Ради України № 770 від 4 серпня 2003 р. [3] Основними завданнями Інституту є підготовка пропозицій щодо формування стратегії державної правової політики Верховної Ради України; розробка наукових концепцій розвитку національного законодавства; проведення порівняльних досліджень законодавства України й законодавств іноземних держав та проблеми приведення національного законодавства у відповідність з нормами міжнародного права. На Інститут також покладено завдання щодо підготовки проектів перспективних та поточних державних програм законопроектних робіт Верховної Ради України; організації моніторингу ефективності чинного законодавства України та прогнозування наслідків його застосування; підготовки проектів законів з найважливіших питань розвитку суспільства і держави та їх наукове обґрунтування; проведення наукової експертизи проектів законодавчих актів України тощо. Для виконання цих завдань фахівці Інституту здійснюють фундаментальні та прикладні дослідження розвитку законодавства України; забезпечують підготовку пропозицій щодо інтеграції правової системи України з європейськими міждержавними правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу, а також входження правової системи України до міжнародного правового простору; аналізують ефективність механізму застосування чинного законодавства; розробляють пропозиції щодо усунення неузгодженостей, суперечностей між окремими актами законодавства та заповнення в ньому правових прогалів. Важливе місце в роботі Інституту приділяється проблемам порівняльного правознавства, співпраці із зарубіжними науковими установами й організаціями, що сприяє збагаченню національних правових традицій та забезпечує можливість безпосередньої участі України у формуванні загальноєвропейського правового простору. Відповідно співробітники Інституту вивчають досвід організації законотворчої та законодавчої діяльності зарубіжних країн та координують участь вітчизняних наукових організацій і центрів у дослідженнях з питань законотворчості, систематизації та кодифікації національного законодавства та ін. Інститут законодавства Верховної Ради України є унікальною установою, яка органічно спрямована на здійснення наукових досліджень, а також на навчання законотворенню. Така інституція існує в багатьох країнах, щоправда різною є підпорядкованість її. Так, наприклад, у Російській Федерації існує Інститут законодавства та порівняльного правознавства при Уряді Російської Федерації [4, 10]. Хоча, враховуючи цільову спрямованість Інституту, його варто створювати саме при парламенті держави.

Прикладом також може слугувати і Державний науково-дослідний інститут митної справи, роль і значення якого істотно зростає в контексті вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), глобалізації та стрімкого росту торгівлі, нових пріоритетів розвитку економіки, міжнародної співпраці, що, у свою чергу, вимагає нових підходів до наукової та дослідницької діяльності у сфері митної справи, налагодження тісних зв'язків із митними органами зарубіжних країн, поєднання зусиль науковців, практиків і практиків-митників у справі вдосконалення форм і методів боротьби з контрабандою, корупцією, незаконним обігом наркотичних засобів, зброї та вибухових речовин тощо [5, 40-41].

Наступною організаційно-правовою формою існування юридичної науки можна вважати громадські правничі професійні організації. У цьому контексті варто відзначити діяльність Всеукраїнської громадської організації «Асоціація правників України». Асоціацію правників України є всеукраїнською громадською неприбутковою організацією, основною метою якої є об'єднання правників для сприяння втіленню в життя принципу верховенства права в державному, суспільному та громадському житті, сприяння розвитку правової держави, сприяння розвитку правосвідомості суб'єктів права та розвитку юридичної професії. Згідно із Статутом, до основних завдань Асоціації правників України належить: сприяння процесу розвитку правової держави в Україні, сприяння гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу та його реформування із використанням досвіду розвинених демократичних країн, сприяння професійному розвитку правників та поширенню етичних стандартів поведінки серед правників, сприяння вдосконаленню системи підготовки та підвищення кваліфікації правників, сприяння підвищенню правової культури та правосвідомості громадян, сприяння підвищенню ролі права та юридичної професії в суспільстві, сприяння розвитку юридичних послуг в Україні тощо [6].

До організаційно-правових форм юридичної науки в Україні також варто віднести недержавні установи юридичної спрямованості. Прикладом існування відповідної форми є Центр політико-правових реформ. Центр є аналітичною недержавною неприбутковою організацією, створеною в листопаді 1996 року з метою сприяння проведенню реформ у політичній і правовій сферах та реалізації Конституції України шляхом проведення аналітичних досліджень, підготовки проєктів нормативних актів, здійснення незалежної юридичної експертизи законопроєктів, організації семінарів, конференцій та поширення правової інформації [7].

Важливою формою існування юридичної науки в Україні є вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку спеціалістів за спеціальністю «Правознавство». Вузівська науково-дослідна діяльність у галузі держави і права є не тільки важливою складовою якісної підготовки майбутніх юристів, але й невід'ємною частиною вітчизняної юридичної науки. Саме тому у вищих начальних закладах юридичного профілю акцент має робитися на розвиток студентської науки, максимальному використанні потенціалу аспірантури і докторантури, а також на сприянні науковим дослідженням під егідою науково-дослідного сектору ВНЗ. Останнім часом держава уділяє особливу увагу вузівській науковій діяльності в контексті поступового переходу до оптимізованої системи вузів юридичного профілю. І певні кроки в цьому напрямку вже зроблено – сім провідних вищих навчальних закладів України (Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет "Києво-Могилянська академія", Національний університет "Острозька академія", Національний гірничий університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка») отримали статус самоврядних (автономних) дослідних вищих навчальних закладів, спеціалізованим радам яких надається право присвоєння наукових ступенів кандидата юридичних наук (аналогічний досвід існує в більшості європейських країн) [8].

Розглядаючи організаційно-правові форми юридичної науки в Україні, необхідно також виділити таку форму її існування, як наукові парки. Відповідно до Закону України від 25.06.2009 року «Про наукові парки», науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проєктів наукового парку. Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках [9]. Доцільним є створення відповідних наукових парків на базі вищих

юридичних навчальних закладів та наукових установ юридичного профілю з метою розвитку наукової діяльності та раціонального використання наявного в них наукового потенціалу. Варто також зазначити, що залучення до процесу розроблення та виконання проектів відповідного наукового парку не тільки науковців та працівників вищого навчального закладу, а й студентів і аспірантів значно підняло б рівень студентської науково-дослідної роботи, значення так званої «молодої науки» та сприяло б розвитку юридичної освіти в Україні. Наукові парки мають значний потенціал для розвитку юридичної науки і юридичної освіти в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок, що організаційно-правовими формами існування юридичної науки в Україні є: науково-дослідні установи (наприклад, Інститут законодавства Верховної Ради України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України), вищі навчальні заклади (відомчі, класичні, автономні), Національна академія правових наук України, недержавні установи (наприклад, Центр політико-правових реформ), Мала академія наук України (відділення «Право»), громадські правничі професійні організації (наприклад, Союз юристів України, Асоціація правників України, Ліга студентів Асоціації правників України тощо), експертно-аналітичні ради при правоохоронних органах та установах юстиції (наприклад, при Верховному Суді України) та інші. Разом із тим, розмаїття відповідних форм змінюється з вимогами часу. Так, наприклад, істотно зросла роль так званої «молодої» юридичної науки (учнівської, студентської) у рамках існування вищих навчальних закладів та Малої академії наук України, запроваджено й поступово розширюється мережа автономних (самоврядних) дослідних вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут Академії правових наук України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2000 року // Офіційний вісник України. – 2000. – № 5. – Ст. 177.
2. Статут Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idpnan.in.ua>
3. Положення про Інститут законодавства при Верховній Раді України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/control/uk/index>
4. Копиленко О.Л. 15 років ми формуємо стратегію державної політики українського парламенту / О.Л. Копиленко // Юридичний вісник України. – № 49-50(753-754). – 5-18 грудня 2009 року. – С. 10.
5. Павлов А.П. Державний науково-дослідний інститут митної справи – перші кроки митної науки / А.П.Павлов // Митна справа. – 2009. – № 5(65). – С.40–43.
6. Статут Всеукраїнської громадської організації «Асоціація правників України» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uba.ua/ukr/official_documents
7. Центр політико-правових реформ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.org.ua/?i=2>
8. Питання Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – Ст. 2035; Питання Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – Ст. 2034; Питання Національного університету "Києво-Могилянська академія": Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – Ст. 2038; Питання Національного університету "Острозька академія": Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – Ст. 2037; Питання Національного гірничого університету: Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 74. – Ст. 2539; Питання Львівського національного університету імені Івана Франка: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. // Офіційний вісник України – 2009. – № 58. – Ст. 2036; Питання Національного університету "Львівська політехніка": Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 р. // Офіційний вісник України – 2009. – № 51. – Ст. 1756.
9. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 року // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 51. – Ст. 757.